

## İNFORMASIYA-KOMMUNİKASIYA METODLARI VƏ DİSTANT TƏHSİL MODELLƏRİ

Aygün Əliyeva

*BDU, Kitabxanaşünaslıq kafedrasının müəllimi*

Distant təhsil fasiləsiz təhsilin əsas tərkib hissələrindən biri olub, bu gün dünya ölkələrində ən geniş yayılmış təhsil formasıdır. Tarixən DT aşağıdakı mərhələlərdən keçib:

1. Bir metoddan istifadə - müəllim və şagird arasında birbaşa qarşılıqlı əlaqənin olmaması. Tipik nümunəsi yazışma üzrə təhsildir.
2. Müxtəlif metodların inteqrasiyası-birtərəfli informasiya axını və diqqətin sərbəst öyrənməyə yönəldilməsi. Tələbələr ilə qarşılıqlı əlaqə üçün tyutordan istifadə edilməsi. Tipik nümunəsi açıq universitetlərdir.
3. Müəllimlə tələbələrin və tələbələrin öz aralarında qarşılıqlı əlaqəsi üçün ikitərəfli kommunikasiya metodlarından geniş istifadə olunması. Məsələn, İnternetdən istifadə edən paylanmış DT sistemi.

DT-də onu qarşılıqlı əlaqəli komponentlərin sistemi kimi təsəvvür edən bir neçə modellər mövcuddur. Bunlardan ilk model Michael Moorun "Distance Education. A Systems View" kitabında təsvir edilmişdir. Burada qarşılıqlı əlaqə mexanizminin elementləri kimi aşağıdakıları göstərə bilərik:

- Məzmun;
- Dizayn;
- Çatdırılma;
- Qarşılıqlı əlaqə;
- Tədris mühiti.

Bütün elementlər bir-birilə əlaqəli olub, DT sistemində istifadəsi vacibdir.

İkinci model Toni Beyts tərəfindən hazırlanmış və onun «Technology, Open Learning and Distance Education» adlı kitabında təsvir edilmişdir. Bu model ACTIONS (Əməliyyatlar) adlanır və DT sistemində düzgün üsulla, müvafiq texnologiya ilə qərar qəbul etmək üçün nəzərdə tutulub. Texnologiyanın əlçatanlığı isə onun seçilməsində ən vacib amillərdən biridir. O, seçilən hədəf qrupuna və öyrənmə mühitinə bağlıdır. Texnologiya qrupun bütün üzvlərinə çatdırılmalıdır. Əksər hallarda texnologiya yer və vaxta məhdudiyətlər ilə tamamlanır. İnternetin, çap materiallarının, audio və video kasetlərin, telefon, televiziya, kompüterin sizin şəraitiniz üçün əlçatanlığının müstəqil şəkildə təhlil edilməsi üçün imkan yaradır.

DT kursunun təşkili məqsədlərin formalaşdırılması, müəyyən edilmiş məqsədlərə cavab verən metodikanın, metodikaya uyğun texnologiyanın seçilməsi və aşağıda göstərilən müxtəlif tədris vəziyyətlərinin yaradılması ilə başlayır:

- əməkdaşlığın pedaqogikası;
- istənilən vaxt istənilən yerdən öyrənmə;
- tədris məqsədləri və təcübəsi;
- interaktiv müzakirələr;
- modelləşdirmə;
- nümayişlər;
- kəşflər;
- oyunlar;
- məsələlərin/problemlərin həlli;
- rəhbərlik.

DT metodları interaktiv və qeyri-interaktiv olaraq iki yerə bölünür.

İnteraktiv üsullara aiddir:

- audio konfranslar (audioconferencing);
- video konfranslar (videoconferencing);
- iş masasında video konfrans (desktop videoconferencing);
- elektron konfranslar;
- elektron poçt;
- onlayn xidmətlər ;
- səsli kommunikasiya (voice mail);
- iki tərəfli peyk və radiodalğalı rabitə;
- virtual gerçəklik (virtual reality).

Qeyri-interaktiv üsullara aşağıdakılar aid edilir:

- çap materialları;
- audio kasetlər;
- video kasetlər;
- birtərəfli peyk və radiodalğalı rabitə;
- televiziya və radio proqramları;
- CD-ROM.

Distant təhsil sistemi asinxron və sinxron tədris metodlarına ayrılır:

- Sinxron sistemlər tədris prosesində eyni zamanda müəllimlə tələbənin iştirakını nəzərdə tutur. Bu zaman tələbələr eyni vaxtda məşğul olan qrupda və ya distant tədris qrupunda (müxtəlif auditoriyalarda, müxtəlif şəhər və ölkələrdə) ola bilərlər. Belə sistemlərə interaktiv TV, videokonfranslar, audioqrafika, kompüter telekonfransları, ICR, MOO, MUD aiddir.

- asinxron tədris metodunda tələbə tədris müəssisəsində uzaq məsafədə tədris-metodik materiallardan istifadə edərək fərdi plan üzrə hazırlaşır. Asinxron sistemlər müəllimlə tələbənin eyni zamanda iştirakını tələb etmir. Tələbə özü vaxt və planı tərtib edir. Distant təhsilin bu sistemlərinə çap materialları, audio-videokassetlər, elektron poçt, WWW, FTP, əsasında keçirilən kurslar aiddir.

Qarışıq yanaşma zamanı yuxarıda sadalanan bütün vasitələr İnternetlə çox uğurlu şəkildə istifadə edilir. İnternetdə tədris materialı daha əyani formada təqdim edilir ki, bu da tələbələrin daha yaxşı mənimsəməsinə yardım edir, həm də tələbəyə tədris prosesinin və tədris informasiya axınının idarə edilməsində iştirakçısı olmaq imkan yaradır. Əsas vurğunun tələbələrin tədris materialı ilə müstəqil işinə edilsə də, bununla müəllimin yükü azalmır, əksinə, idarəetmə və nəzarət funksiyalarının artması, tapşırıqların əvvəlcədən hazırlanması, DT üzrə əlavə konsultasiyaların keçirilməsi hesabına artmışdır. DT-də tələbələrdə öyrənmə prosesinə münasibət və tədris materialının qəbul edilməsi psixologiyası dəyişir-onlarda daha çox müstəqillik, maraq, təşkilatçılıq və öyrənməyə təşəbbüs görülür.